

Rezumat

Migrația românilor în Canada reprezintă o temă deosebit de complexă. În primul rând, acest proces are o specificitate deosebită. Canada și România se află la o distanță considerabilă una de alta. În plus, există o diferență majoră în modul în care s-au constituit cele două state, România și Canada. Dacă țara noastră s-a constituit prin crearea instituțiilor și evoluția lor prin efortul comunității majoritare a autohtonilor, Canada este rezultatul unor secole de colonizare, de europeanizare a autohtonilor, care trăiau după un tip de relații vechi de milenii. Populațiile anglo-saxone și francofone au avut rolul dominant. Accelerarea modernizării Canadei în veacul al XIX-lea a impus migrarea europenilor, în acest val situându-se și românii, în special din Bucovina, Transilvania, Banat, mult mai conectați la valorile europene, în raport cu frații lor din Moldova și Muntenia.

Canada însăși se individualizează pe continentul nord-american. În Canada, multiculturalismul a devenit politică de stat, în timp ce primirea imigranților a îmbrăcat un aspect profund instituționalizat, în sensul că există instituții oficiale care reglementează migrația străinilor, în funcție de un set de criterii bine stabilite care conferă, prin îndeplinirea lor, dreptul de rezidență și implicit, pe cel al cetățeniei în condițiile legii.

Totuși, așa cum a reieșit din cercetarea noastră, accesul unui candidat la statutul de rezident canadian prin prisma profesiei nu îi asigură și locul de muncă, pe care îl poate ocupa cu această calificare ci îi oferă biletul de intrare pe piața muncii. Depinde, în primul rând de el, dacă se poate integra și în ce domeniu va activa.

Existând această activitate instituționalizată, Canada se deosebește de Statele Unite dar și de statele europene, care sunt bazate pe existența majorității naționale și pe minoritățile naționale. Astfel, asociațiile românești din Canada nu pot să aibă rolul pe care îl dețin asociațiile similare din Europa, acela de a sprijini migrația.

Cercetarea noastră a scos în evidență faptul că, spre deosebire de Europa, în Canada, noii veniți se integrează pe deplin, rupându-se de mediul țării de origine. Păstrează legătura cu rudele apropiate, însă un român stabilit în Canada nu ia în calcul decât în mod excepțional să revină în România.

Românii din Canada consideră că vor rămâne în Canada până la sfârșitul vieții și că urmașii lor vor continua să rămână acolo, devenind canadieni de origine română. Practic, doar o

poziție economică bună îi poate determina să aleagă petrecerea concediului în România, în raport cu alte destinații.

Teza de doctorat a fost construită pornind de la câteva obiective majore. În primul rând, am dorit să reconstituim valurile de migrație, pornind de la necesitățile care au determinat-o. În al doilea rând, ne propunem să investigăm modul în care s-au întemeiat primele comunități românești. În al treilea rând, ne propunem să verificăm modul în care migrația românilor în Canada se încadrează în tipologia migrației internaționale din punct de vedere teoretic. Un alt obiectiv este cel al integrării comunităților românești în cadrul politic, economic, social și cultural al Canadei.

Concluziile desprinse din cercetarea teoretică au fost completate cu informațiile prelucrate din aplicarea unui chestionar unui grup țintă de 150 de persoane, aparținând tuturor categoriilor de români care au migrat (urmasii primelor două valuri, reprezentanți din celelalte valuri), care să răspundă unui set de întrebări axate pe necesitatea de a afla modul în care s-au realizat migrația, stabilirea, respectiv integrarea, modul în care se verifică teoriile referitoare la migrația internațională, dar și modul în care acestea pot fi extinse.

În această teză am stabilit că românii au ajuns în Canada în 5 valuri de migrație. Ne-am propus reliefarea unor aspecte, precum descoperirea afinităților inițiale (exercitarea în țara de proveniență a unor ocupații dorite acolo), a celor ulterioare (calificarea în funcție de situația găsită acolo), modalitatea în care oamenii cu o pregătire de specialitate se pot integra conform acesteia pe piața muncii (dacă se impune un nou status social), modul de coeziune a comunității, crearea unor puncte de rețea pentru cei care au migrat ulterior, binomul individualitate-comunitate (își păstrează moștenirea culturală, o dezvoltă, o promovează pe parcursul integrării).

Noutatea lucrării se desprinde din faptul că aceasta realizează o evoluție istorică a migrației românilor din Canada (1, 3% din totalul străinilor din Canada și 0,3% din populația Canadei), identificând aspectele economice, politice, personale și de grup, pe care românii le-au avut în momentul în care s-au decis să se îndrepte spre Canada. Totodată, vor fi identificate aspirațiile comunităților, modul de constituire, extindere, promovare. Vor fi avute în vedere evoluțiile legislative din Canada și România, modul în care migrația a fost încurajată, respectiv obstructionată.

Sociologia, reintegrată pe deplin în viața științifică a ultimilor 25 de ani în România, a ținut pasul cu dezvoltarea internațională, preluând și dezvoltând teoriile existente. Contribuția științifică esențială va fi urmărirea modului în care migrația românilor în Canada se încadrează în teoriile existente. Totodată, lucrarea va aduce completări acolo unde se constată evoluții ale conceptelor prezente în teorii, în special în cele economice sau a rețelei de migranți.

Canada nu poate fi încadrată ca fiind o țară de imigrație, dat fiind faptul că multă vreme, emigrația a fost mai numeroasă. Abia evoluțiile postbelice și, mai ales, cele din ultimele două decenii îi conferă categoric acest statut. În plus, după ce a dus vreme de un secol o politică foarte selectivă, odată cu liberalizarea imigrației a trebuit să primească o considerabilă populație asiatică, fiind astfel în concordanță cu situația generală a migrației internaționale.

Canada și-a asumat multiculturalismul, deoarece, față de Statele Unite, acest stat are nevoie de forța de muncă înalt calificată și calificată din Europa, Asia, America Latină. Anual circa 250 000 de oameni completează economia Canadei și implicit, peisajul societății canadiene. Ei vin cu setul lor de valori, sunt dispuși să se integreze în economie, fără însă a se abandona din punct de vedere identitar. La polul opus acestora, există comunitățile întemeiate de imigranții primelor valuri, care sunt de mai bine de 3 generații în Canada. Chiar dacă legăturile cu locul de proveniență sunt simbolice, cultura etnică domină în comunitățile acestora, fiind atributul ”distincției” lor în cadrul societății canadiene.

Canada este una din cele mai dezvoltate state ale lumii. Ca suprafață, este cel mai mare stat nord-american și al doilea din lume, imediat după Federația Rusă. Canada a avut două mari categorii de populație care au stat la baza formării a ceea ce numim poporul canadian : indigenii (inuiți, metiși) și europenii (francezi și britanici).

Dacă indigenii înregistrează în prezent, datorită perioadei de dezvoltare economică un spor demografic pozitiv, totuși Canada reprezintă un caz special al statelor dezvoltate, mai ales că este și membră a celebrului G8. Circa 20 % din populația actuală care depășește 30 de milioane locuitori provine din oameni care nu s-au născut în Canada.

Aportul imigrației canadiene a fost asigurat de francezi, germani, români, greci, ucrainieni, iugoslavi, urmați de asiatici.

Dacă primii imigranți au fost atrași de vastele spații din centrul și vestul țării, propice exploatărilor agricole, miniere, forestiere, astăzi, tendința imigranților este de a veni în marile spații urbane din sudul și estul țării, unde se concentrează 80% din populația Canadei.

Canada prezintă particularitatea că, anual încurajează intrarea a cel puțin 250 000 de imigranți, pe baza unor programe, naționale și provinciale (în special în Quebec) de imigrare. Politica de ordin cultural a Canadei se bazează pe multiculturalism. O altă caracteristică o reprezintă faptul că în Canada, ca țară dezvoltată, un rol important îl au industriile din sectorul primar (agricultură, domeniul forestier, exploatare de resurse), deoarece o mare parte a teritoriului său nu este locuită, din cauza situării în vecinătatea Polului Nord magnetic și Cercului Polar de Nord.

În cadrul imigranților, cei originari din România și Republica Moldova reprezintă o proporție însemnată.

În Canada, românii capătă statutul de rezidenți permanenți. După o perioadă de adaptare de circa un an, ei reușesc să găsească locuri de muncă, de multe ori sub nivelul lor de pregătire. Atunci când situația financiară le permite, ei sunt interesați în general să urmeze cursuri care să-i ajute să obțină echivalentul canadian al calificării lor.

Canada reprezintă proiecția unei societăți bazate pe un mozaic etnic și cultural. De la primele colonizări agricole și forestiere, Canada a ajuns astăzi să fie membră a Grupului G8. Ea are o populație mult mai mică în raport cu suprafața uriașă. Totuși, dezvoltarea comunitară proiectată, intensivă au făcut din Canada o superputere în plină expansiune.

Deși mulți s-au grăbit să o compare cu vecinul sudic Statele Unite ale Americii, Canada are propriul său profil cultural și politic. Dacă în Statele Unite, cei care vin se "americanizează", "visul canadian" este o expresie care încă luptă să devină un concept de studiat pentru sociologie, istorie, studii culturale.

Un prim pas a fost făcut deja, oficial, în momentul în care, în 2006 s-a introdus conceptul de "etnie canadiană", pentru cei care s-au născut în Canada, indiferent dacă provin dintre coloniștii inițiali, indigeni sau imigranții primelor valuri.

La polul opus acestora, există comunitățile întemeiate de imigranții primelor valuri, care sunt la mai bine de 3 generații în Canada. Chiar dacă legăturile cu locul de proveniență sunt simbolice, cultura etnică domină în comunitățile acestora, fiind atributul "distincției" lor în cadrul societății canadiene.

Imigranții sunt implicați într-un proces complex, cu influențe sociale, economice, culturale de integrare în societatea de destinație. Acest proces este unul de durată, fiind necesar ca să evolueze în noul context până la trei generații.

Putem discuta aici de un proces îndelungat de ”modelare-acceptare”, ce presupune asimilarea valorilor care caracterizează această societate și care nu exclude opusul acestuia, procesul de ”rezistență culturală”.

Practic, ”modelarea-acceptarea” semnifică faptul că noii veniți depun eforturi de a se integra din punct de vedere economic, social și cultural, în sensul că vor să aibă un loc de muncă, o locuință, să poată asigura educația copiilor care îi însoțesc sau a celor care se vor naște în viitor, în cazul cuplurilor tinere, sau a imigranților singuri care vor să-și întemeieze o familie. Rezistența culturală reprezintă păstrarea fondului cultural inițial și încercarea de a-l populariza, în momentul în care noii veniți și-au definit cadrul viitor de evoluție.

Un alt termen care se întâlnește în literatura de specialitate, cu referire la imigrație și care poate reprezenta o sinteză între ”modelare-acceptare” și ”rezistență”, este ”aculturația”.

Practic, prin ”aculturație”, are loc un schimb de valori între imigranți și membrii societății gazdă, în sensul că primii țin legătura cu mediul de origine (”țara mamă”) în timp ce membrii societății gazdă pot prelua anumite elemente din cultura noilor veniți, dacă ei consideră că sunt folositoare propriei lor deveniri.

Atunci când ne propunem să studiem fenomenul migrației românilor în Canada, se cuvine să pornim de la detaliile teoretice ale migrației în general. Acestea ne furnizează elementele generale și pot oferi, de asemenea direcții de urmat în cadrul investigării fenomenelor particulare.

Astfel, românii din Canada au reprezentat, la început, o comunitate, integrabilă din punct de vedere teoretic accețiunii primare a acestei noțiuni sociologice și istorice. Deoarece românii au sosit în Canada în cadrul a cinci valuri principale de migrație, integrarea nou-veniților s-a făcut progresiv, într-o direcție dublă. Practic, cei din valul al doilea, spre deosebire de primii putem spune că au avut două posibilități de acțiune socială, și culturală.

În primul rând, ei s-au îndreptat spre locurile unde existau deja români, deoarece puteau comunica, din punct de vedere cultural și puteau să se integreze în activitatea economică, bazându-se pe experiența acumulată de aceștia.

Românii din primul val proveneau în marea lor majoritate din teritoriile românești aflate sub ocupație străină. Folosirea limbii materne în școli era interzisă, ca de altfel și exercitarea confesiunii religioase, accesul lor la beneficiile societății era diminuat în raport cu obligațiile, de

aceea odată ajunși în ”Lumea Nouă”, pentru ei valorile naționale și posibilitatea de a le utiliza erau considerate un câștig absolut.

Cu cât valurile s-au succedat, cu atât următorii veniți au abordat această dublă integrare: în societatea de destinație și în cadrul comunității deja constituite.

În ultimele trei decenii, Canada a implementat această politică a migrației specializate. Oamenii nu mai pornesc în grupuri ci, în majoritatea cazurilor ca familie, printr-un program riguros de selecție. Nou-venitul este deja rezident în Canada și este acceptat în virtutea ”zestrei” sociale și culturale din țara de origine: cunoașterea limbii franceze, respectiv engleze, deținerea unei calificări care să-l facă eligibil pe piața muncii din Canada.

Aculturația este, de asemenea, un termen complex, care reflectă faptul că totala asimilare în cultura principală nu reprezintă singura opțiune și, de asemenea, nu este o cerință absolută pentru succesul procesului de integrare. Acest termen subliniază, mai degrabă, fenomenul prin care imigranții preiau în mod gradual anumite elemente de bază ale mediului cultural înconjurător, fără însă a abandona complet propria identitate culturală originală. În momentul de față, mulți imigranți păstrează legături cu țările, culturile și religiile de origine și, bineînțeles, cu membri ai propriilor comunități. Aceste contacte transnaționale sunt facilitate, în zilele noastre, de procesul de globalizare. Aculturația nu este un proces unilateral, în ideea că și populația-gazdă poate, în egală măsură, prelua anumite elemente ale culturii imigranților.

Cercetarea fenomenului particular al migrației românilor în Canada în perioada contemporană ar fi de la început viciată în lipsa studierii prealabile fenomenelor migraționiste mai generale. Aceasta are în primul rând un rol de orientare, furnizând repere și instrumente utile, dar și unul de interpretare, contextualizarea contribuind la creșterea gradului de complexitate și coerență al rezultatului final. De aceea, considerăm că primul pas, firesc, în demersul nostru trebuie să îl reprezinte o prezentare istorică generală, cu accentul asupra ceea ce se numește generic „migrația modernă” (secolele XIX-XX).

Românii din Canada au evoluat de la statutul de comunitate, în sens strict al noțiunii sociologice și istorice, la cel de extins, bazat pe identitate națională și culturală, prin trecerea de la locuirea într-un spațiu restrâns, format exclusiv din etnici români, la locuirea în cadrul larg al societății canadiene, implicându-se ca parte integrantă a sistemului politic social și cultural. Dorința de a reveni acasă s-a estompat de-a lungul timpului, astăzi cuvântul de ordine fiind vizitele în țară, pentru perioade scurte de timp. Majoritatea românilor din Canada consideră că

România în prezent nu poate să asigure condițiile pentru ca necesitățile de bază ale lor să fie satisfăcute, de aceea ei au ales să rămână acolo, păstrându-și identitatea națională.

Limba unui popor se află într-o legătură indisolubilă cu ansamblul valorilor care compun cultura sa națională. Este cunoscut faptul că individul, ca element al grupului învață limba poporului său, în același timp realizându-se și însușirea, respectiv asumarea culturii poporului său. Cu cât individul va avansa în cunoașterea unor alte limbi, pe parcursul dezvoltării rolului său social, el va înțelege ceea ce a învățat prin raportarea la ”limba maternă”. El va intra astfel în contact cu fondul cultural al altor popoare, va fi capabil să sesizeze ce anume unește și ce îi desparte.

Primii imigranți din Canada s-au așezat în comunități restrânse, formând un corp separat față de ceilalți locuitori. Faptul că marea lor majoritate provenea din rândul românilor din provinciile istorice aflate sub dominație străină, ei considerau că limba, cultura și obiceiurile sunt elementul lor de valorizare la scara socială.

Acest sentiment al valorii naționale i-a marcat și pe cei care au venit ulterior, după al doilea război mondial. Având o educație superioară, ei au știut să promoveze valorile lor în sferele mai înalte în care aveau acces.

Canada se înfățișează azi ca un exemplu de complexitate etnică și culturală. Deși imigrarea în Canada a fost constantă, până în a doua jumătate a secolului al XX-lea, a existat o tendință de a se promova asimilarea, în dauna diversității culturale. O piatră de hotar a reprezentat-o, în 1971, decizia guvernului canadian de a introduce ”multiculturalismul” drept politică de stat, vizând integrarea imigranților în cadrul ”mozaicului cultural” canadian.

În ceea ce privește societatea contemporană, s-a observat faptul că acele comunități care s-au constituit pe teritoriul altor state nu au rămas la stadiul de comunități închise, înconjurată de populația majoritară asemeni unor enclave, ci s-au deschis către societate, adaptându-se politicii de încurajare a multiculturalismului. În timp, dorința de a reveni acasă a fost estompată.

Am ales ca studiu de caz prezentarea a 10 povești de succes a unor români stabiliți în Canada. Ei se încadrează în intervalul istoric 1977-2004, adică ultimele două valuri de emigrare. Ei au reușit, încă de la începutul perioadei de imigrare să pătrundă la nivelurile superioare ale societății canadiene. Majoritatea au ales să-și echivaleze studiile sau să lucreze în domenii înrudite cu acelea pe care s-au specializat în țară.

Din cele afirmate de ei, în permanență au fost preocupați să interacționeze la nivel economic și social cu românii stabiliți ca și ei în Canada. Ei păstrează legătura cu țara, se implică activ în promovarea identității lor, dar și a intereselor României.

Ca o concluzie, se desprinde ideea că românii din Canada au cunoscut și o evoluție a mentalității. Primii români care au ales Canada, aparținând valurilor 1 și 2 de emigrare, proveneau, în marea lor majoritate din provinciile care în 1918 s-au unit cu România. Acolo românii fuseseră persecutați pe criterii etnice, religioase. Totuși, ei au sperat ca la un moment dat să se întoarcă în locurile de origine, să-și consolideze poziția avută acasă. Acest fapt se desprinde și din modul în care au ales să trăiască: în așezări și în locuri din acele așezări, care să se apropie de melegurile de acasă, fiind consecvenți valorilor și obiceiurilor naționale.

Cel de-al treilea val, veteranii comunității românești din Canada s-au declarat total împotriva sistemului comunist din România de până în 1989 și s-au integrat în viața socială canadiană, pentru a sensibiliza opinia publică în privința sistemului totalitar din România.

Ultimele două valuri s-au axat practic pe dezvoltarea individuală și familială. Ei au refuzat să mai rămână sub rigurile ultimilor ani ai comunismului, nu s-au regăsit în tranziția lungă și dureroasă de mai bine de 17 ani de până la aderarea la Uniunea Europeană.

Românii au fost tentați să plece și să se stabilească într-o societate unde există siguranța individului și condițiile pentru o dezvoltare de sine, concepție care corespunde piramidei lui Maslow: dacă individul se simte amenințat la nivelul necesităților de locuire și dezvoltare personală, necesitățile superioare de dezvoltare a personalității, a formării rolului și statusului social sunt neglijate.

Se cuvine să arătăm că românii care au venit în primele valuri de emigrare, au avut un grad mult mai ridicat de autoevaluare a identității lor culturale, deoarece ei urmăreau să rămână în arealul nord-american cât mai puțin posibil, întorcându-se în locurile de origine. Ceilalți, veniți din motive economice sau politice, deși conștienți de identitatea lor, s-au văzut nevoiți să se adapteze necesităților unei societăți canadiene în plină expansiune, pregătită să-i asimileze din punct de vedere al multiculturalismului devenit politică de stat. Ei sunt cei care au creat o distincție între originea lor, de care erau foarte mândri și necesitatea de a avea un trai propriu în noua țară de destinație. Se poate observa că gradul de coeziune internă se diminuează, pe măsură ce numărul de imigranți români care au interesul să se adapteze noii realități este în continuă creștere.

Există mai multe teorii referitoare la procesul de integrare al imigranților. Una dintre ele consideră că imigranții sunt asimilați de către noua societate, pe o perioadă de două sau chiar trei generații, iar la sfârșitul acestui proces de asimilare nu mai sunt vizibile diferențele dintre noii veniți și copiii lor, pe de o parte și societatea-gazdă, pe de altă parte, poate doar în privința numelui și a înfățișării (culoarea pielii etc.).

Unii autori consideră că procesul de asimilare conduce la abandonarea de către toate părțile implicate a anumitor elemente ale propriei culturi și identități și preluarea altora din alte culturi, astfel încât rezultă un amalgam de elemente provenind atât din culturile imigranților cât și din cultura-gazdă. Este evident că acele comunități dezvoltate în urma fenomenului de migrație doresc să-și întărească propria identitate culturală, uneori în ciuda a faptului că proprii membri pot avea o participare activă și deplină în cadrul societății-gazdă.

Altfel spus, această participare activă și deplină în cadrul societății gazdă nu implică, neapărat, abandonarea identității culturale specifice. Astfel, ceea ce a fost etichetat inițial ca asimilare, se dovedește a avea două dimensiuni, care nu coincid în mod necesar, o dimensiune structurală și alta culturală. Prima arată creșterea participării sociale a persoanelor și a grupurilor în societatea largă, în special la nivel instituțional: piața muncii, educație, sistem de sănătate etc., în timp ce a doua dimensiune, cea culturală semnifică procesele de reorientare a valorilor și identificare culturală a imigranților. Problematika studiată cuprinde analiza gradului de dezvoltare umană și implicit dezvoltare comunitară și socială a românilor, având ca fundament cultura tradițională îmbinată cu cultura modernă rezultată din interferența cu alte culturi din spațiul european și mondial (aculturație).

Cercetarea fundamentală (academică) a modalității de integrare în plan cultural a românilor în Canada în contextul mai larg al globalizării și mai restrâns al etno-globalizării, este motivată de faptul că și românii, ca de altfel toate popoarele, trebuie să contribuie calitativ la *definirea culturală* în toate planurile a Canadei.